

Overlegorgaan
Fysieke Leefomgeving

Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving (OFL)

Rijnstraat 8
Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag
www.overlegorgaanfysiekeleefomgeving.nl

Contactpersonen

Hanke Nijman
Secretaris OFL
M +31(0)6-82440761
hanke.nijman@overlegorgaanfysiekeleefomgeving.nl

Felix Wolf
Secretaris OFL
M +31(0)611254139
Felix.wolf@overlegorgaanfysiekeleefomgeving.nl

Datum
27 september 2020

memo

Verslag en acties bijeenkomst
begeleidingsgroep OFL-Aardgasvrije wijken op
17 september 2020.

Inleiding

Op 17 september kwam de Begeleidingsgroep Participatie en Aardgasvrije wijken (verder: begeleidingsgroep) bijeen in een online bijeenkomst. Dit was de derde bijeenkomst in 2020.

In deze bijeenkomst werden de deelnemers meegenomen in de recente ontwikkelingen binnen het Programma Aardgasvrije Wijken. OFL-voorzitter Marleen Stikker gaf een toelichting op de brief aan de minister van Binnenlandse Zaken over onze bevindingen, adviezen en vervolgstappen in het kader van participatie in aardgasvrije wijken.

Vervolgens werd op interactieve wijze doorgepraat over:

- lessen van bewoners die de afweging al gemaakt hebben om (wel of niet) over te stappen naar aardgasvrij;
- wat bewonersinitiatieven in de energietransitie succesvol maakt; en
- wat de begeleidingsgroep het komende jaar samen met het OFL wil bereiken.

Recente ontwikkelingen binnen het Programma Aardgasvrije Wijken

Jaap Drooglever (ministerie van Binnenlandse Zaken) vertelt over de voortgang van het selectieproces voor de nieuwe proeftuinen.

- In deze tweede tranche zal de gemeente een gemotiveerde toe- of afwijzing ontvangen van de adviescommissie.
- Zoals geadviseerd door het OFL, is een betere uitvraag gedaan naar de participatieplannen, wat leidt tot een hogere kwaliteit van de paragraaf participatie in de aanvragen. Een voorbeeld is dat initiatieven in de wijk in kaart moeten worden gebracht, waarbij moet worden aangegeven of en hoe de samenwerking wordt gezocht.
- Na een kritisch rapport van de Rekenkamer zal er op 8 oktober in een Kamerdebat aandacht zijn voor PAW. De minister heeft al via een brief aan de Kamer aangegeven de toezegging aan de gemeenten gestand te willen doen, en dat de financiering in de tweede ronde anders wordt ingestoken.

Samenvattend geeft Jaap aan dat het programma een balans zoekt tussen leren en tegelijkertijd doen.

Brief aan minister en focus 2020-2021

Onlangs heeft voorzitter Marleen Stikker een brief naar de minister van BZK verstuurd over de belangrijkste inzichten uit het actie-onderzoek tot nu toe. Het bijgevoegde jaarverslag geeft een overzicht van de resultaten van afgelopen tijd. Eerder heeft het OFL signalen doorgegeven richting het programmabureau. Dit is de eerste brief aan de minister. In de brief is aangegeven dat het open en iteratieve karakter van het PAW van belang is. Daarnaast is er aandacht gevraagd voor de samenhang tussen participatieprocessen en lokaal eigendom.

Het OFL zet richting 2021 in op 4 sporen:

- *De doorontwikkeling van de zelfscan participatie en de kijk op participatie.* Hiervoor zal ook geleerd worden van de tweede tranche proeftuinen. Het OFL is niet betrokken bij de selectie. Als de proeftuinen zijn geselecteerd door PAW zal het OFL mee gaan kijken. Daarin wil het OFL het vraagstuk van lokaal eigendom als participatievorm verder uitwerken.
- Verder zal er aandacht zijn voor *sociale structuren*;
- Is er ruimte voor het *signaleren en uitwerken van nieuwe, onverwachte inzichten*; en
- blijft het OFL *het speelveld betrekken* en de kennis en kunde over participatie beter zichtbaar maken.

Lopende onderzoeken

In twee interactieve sessies worden twee onderzoeken toegelicht en uitgediept met de begeleidingsgroep.

A. Wat maakt bewonersinitiatieven in de energietransitie succesvol? Inzichten uit literatuur en praktijk, door Platform31

Het succes van de energietransitie is voor een groot deel afhankelijk van de rol van bewoners. Zij moeten investeren, gedrag aanpassen en maatregelen treffen. Bewoners worden eerder door andere bewoners overtuigd om deel te nemen. Initiatieven waarin dit wordt gedaan noemt Platform31 'bewoners-voor bewonersinitiatieven'. Er is nog niet veel bekend over wat de werkzame mechanismen zijn van deze initiatieven en hoe de effectiviteit van de initiatieven kan worden gemeten en vergroot. Platform31 heeft op basis van onderzoek een aantal werkzame mechanismen in kaart gebracht. In de bijlage is de presentatie met uitkomsten opgenomen. In het najaar publiceert Platform31 de uitkomsten van de literatuurstudie. De input die gegeven is tijdens deze interactieve break-out kan Platform31 gebruiken in een vervolg.

B. Aardgasvrij wonen. Waarom doe je dat (niet)? Lessen van bewoners die deze afweging al gemaakt hebben.

De bureaus STBY, Kennisland, Oranje Energie en Studio Clara hebben vier onafhankelijke onderzoeken uitgevoerd om te leren van mensen die al dan niet aardgasvrij zijn gaan wonen. [De onderzoeksrapporten zijn hier beschikbaar](#). Er is onder

meer gekeken naar kenmerken van mensen die van het aardgas af willen en kunnen, en naar oorzaken van afwachtende houdingen. Er wordt op dit moment een gezamenlijke publicatie voorbereid die de belangrijkste inzichten van de vier onderzoeken samenvat en toegankelijk maakt voor overheden, woningcorporaties en energiepartners. Drie aanbevelingen over empowerment komen systematisch in alle rapporten terug:

- Er is behoefte aan duidelijke kaders vanuit de overheid, zodat mensen zekerheid hebben
- Er is behoefte aan meer en onafhankelijke informatie om te kunnen beslissen
- Mensen worden geholpen als ze niet in hun eentje zijn. Samenwerken helpt om over de streep te worden getrokken

De begeleidingsgroep reageert op deze voorlopige aanbevelingen. De inbreng wordt opgenomen in het verder uitwerken van een gezamenlijke publicatie. De belangrijkste take-aways zijn opgenomen in de bijlage op de laatste pagina van dit verslag.

OFL en de begeleidingsgroep in het komende jaar

De werkzaamheden van het OFL voor participatie en aardgasvrije wijken lopen tot het eind van deze kabinetsperiode. Er is nog een klein jaar te gaan. Het gezelschap gaat in drie groepen uiteen zodat er meer ruimte is om het gesprek aan te gaan over de volgende vragen:

1. Wat wil je met het OFL bereiken komende periode?
2. Wat wil of kun je daarin zelf bijdragen?

In de verschillende break-outs zijn de volgende punten naar voren gebracht:

- Hoe kan alle kennis en informatie die bekend is beter worden ontsloten en gestroomlijnd worden? Hoe zorg je dat het bij de juiste mensen terecht komt zodat het in de praktijk gebracht wordt.
- Geef aandacht aan zowel koplopers als aan kwetsbare wijken. Met andere woorden; bewoners die niet uit zichzelf aan de slag willen of kunnen. De thematiek in kwetsbare wijken is specifiek, hier wordt onderzoek naar gedaan in het programma 'verduurzaming kwetsbare wijken'.
- De voorgestelde Warmtewet lijkt gevolgen voor participatie en burgerinitiatieven te hebben. Het wetsvoorstel wordt uitgewerkt door het ministerie van EZK. Er zijn verschillende beelden over wat de mogelijkheden binnen het wetsvoorstel zijn. Er wordt aandacht gevraagd voor dit traject.
- Hoe je naar de energietransitie kijkt bepaalt wie aan welke oplossingen werkt en wie daar aan mee kan of mag doen. Kan 'blijverschap' een verbindend perspectief zijn op participatie en samenwerking? Hiermee wordt ervaring opgedaan in verschillende wijken.
- Een van de deelnemers geeft aan dat het woord 'participatie' aan vervanging toe is omdat het gedateerd is. Participatie heeft de connotatie dat je mag meedoen met iets van een ander, het wordt niet als inclusief ervaren.
- Er wordt aangegeven dat empowerment niet alleen gericht zou moeten zijn op inwoners; maar ook op het empowerment van bijvoorbeeld ambtenaren, raadsleden, professionals. De omgevingswandeling kan hierin een rol spelen.

- Er wordt gevraagd om de diversiteit, en met name het perspectief van jongeren in de begeleidingsgroep te vergroten.

Afsluiting en vooruitblik

Afsluitend worden de volgende punten benoemd:

- Voor een afstudeertraject bij het OFL wordt een wijk gezocht waar de rol van sociale structuren onderzocht kan worden.
- De komende tijd wordt meer interactie en zichtbaarheid gecreëerd. Het OFL zal hier leden van de begeleidingsgroep voor benaderen. Marleen Stikker wil alert blijven op waar nieuwe inzichten ontstaan, en op het ontstaan van een gezamenlijke taal. Verhalen kunnen beter voor het voetlicht komen. Hiervoor wordt de website van het OFL gebruikt.
- Het OFL zal de leden van de begeleidingsgroep uitnodigen voor omgevingswandelingen. Het kan goed werken als dit soort groepen niet alleen met elkaar vergaderen maar ook dingen met elkaar beleven. Daarnaast is het in deze tijd van binnen zitten belangrijk het contact met de wijk niet te verliezen.

De deelnemers geven in de chat mee welk inzicht is opgedaan en wat men een ander wil meegeven. Ook worden onderwerpen genoemd waar men mee aan de slag wil. De volledige (geanonimiseerde) reacties zijn te vinden op de volgende pagina.

Afgesproken wordt dat een Signal-groep wordt gestart om elkaar op dingen te wijzen. De diversiteit van de groep zal nog verder worden uitgebreid. Tegelijk is het al heel rijk en komt hier veel waardevol perspectief bij elkaar.

Marleen Stikker dankt allen voor de tijd en de bijdragen. De volgende bijeenkomst is op 15 december 2020.

Meer informatie over het OFL en Aardgasvrije wijken

Het [Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving \(OFL\)](#) brengt burgers, maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven en overheid bijeen om mee te denken over en te werken aan oplossingen voor complexe vraagstukken rond de inrichting van de fysieke leefomgeving. Voor deelnemers van het OFL zijn memo's en andere rapporten, verslagen en analyses van het OFL op het gebied van aardgasvrije wijken in te zien/te downloaden via [deze OFL webpagina](#).

Nog geen deelnemer van het OFL? Meer informatie en aanmeldingsmogelijkheid vindt u [HIER](#).

Bijlage: reacties uit de chat

Welk inzicht heb je opgedaan?

- Het is belangrijk om de stap te zetten van probleemanalyse naar het doen in de praktijk
- Er gebeurt zo ontzettend veel, vanuit allerlei goede bedoelingen. Er is veel overlappend, maar daarmee ook elkaar versterkend. Het is de moeite waard om te investeren in het delen van die kennis.
- Er is ook zoveel wat ik niet weet (bijvoorbeeld de betekenis van wedstrijdes voor innovatie)
- Het is belangrijk om het 'hele ecosysteem' te versterken
- Empowerment gaat ook over het vergroten van empowerment aan kant van dienstverleners (overheden, energiemaatschappijen, woningbouwverenigingen, etc). Complexe systeemverandering doen we met elkaar. Het is nodig om onzekerheden vanuit alle partijen mee te nemen en gezamenlijk stap voor stap proberen het op te pakken
- Er is meer zicht nodig op het 'spreading not scaling' principe, i.v.m. schaa sprong
- We zitten in een dilemma als het gaat om diversiteit. Goedbedoelde 'denktanks' zijn dominant wit, omdat zij een afspiegeling zijn van de huidige machtsstructuren. Waar begin je met dat te doorbreken?
- Ik heb praktische koppelingmogelijkheden gezien naar onze eigen praktijk.

Wat wil je een ander meegeven?

- Plezier
- Vanuit de social design beweging komen een verbindend perspectief tegen in verschillende wijken, waar zowel bewoners als professionals enthousiast op raken en waar verbindingen kunnen ontstaan. Dat perspectief is blijverschap. Blijven is een relatie; tussen het nu en de toekomst. Een relatie met je omgeving, met je burens, de gemeente, energieleverancier, een vorm van energievoorziening. e energietransitie gaat over verandering, het zit al in de naam. Wat als we de transitie vanuit Blijverschap bekijken, wat betekent dit en past het bij de landelijke praktijk? Ik zou willen onderzoeken wat dit perspectief binnen de vervolgstappen van het OFL zou kunnen betekenen.
- Betrek jonge mensen en creatieven in het proces. Bijvoorbeeld via studenten van de HKU.
- Houd de participatiecoalitie in de gaten op www.departicipatiecoalitie.nl
- Kennis en ervaring opdoen is 1, maar proberen het in gebruik te krijgen is andere koek.
- Is het een idee om kwetsbare en kansrijke wijken te scheiden?
- Vergeet niet de kans van bewoners; zeker in een tijd van emancipatie en protest van onder andere minderheden.

Met welk onderwerp wil jij aan de slag, zodat je het kunt delen via een artikel/blog?

- Empowerment (zullen we naast een blog ook een podcast doen)
- Leren in aardgasvrije wijken

- Briljante mislukkingen. hoe ontstaat meer acceptatie van faalopbrengsten (niet exact je doel halen, maar wel actief leren van de reis) en daarmee vrijheid (van geest bij de ambtenaar en in de cultuur binnen de gemeente) om bijvoorbeeld opener bewoners tegemoet te treden
- organisatievormen die voorbij gaan aan de Romeinse oorsprong om structuur te laten ontstaan vanuit controle en angst, maar vanuit gezamenlijkheid en betrokkenheid (peer to peer governance)
- Shopping for climate, welke rol kunnen retailers spelen bij empowerment?
- Welke belemmeringen ervaren bewonersinitiatieven? Systemisch onderzoek
- Blijverschap als verbindend perspectief
- Wat maakt bewonersparticipatie in kwetsbare wijken specifiek?
- Hoe krijg je opgedane kennis, ervaringen en lessen over bewonersparticipatie in gebruik genomen bij professionals die er wat aan hebben? (evt ism KLP)
- In iedere gemeente een bewonersinitiatief aardgasvrij
- Peer 2 Peer governance
- toepassing in de praktijk van onze gemeente. Bvb irt omgevingswandeling, vervolg Platform31 onderzoek of empowerment van ambtenaren irt participatieladder
- Rol van raadsleden in de warmtetransitie

Bijlage: Key take-aways break-out 1: Aardgasvrij Wonen. Waarom doe je dat (niet)?

Vanuit Kennisland, STBY, Studio Clara en Oranje Energie.

Richt je (ook) op de empowerment van de professional

- We hebben in ons onderzoek heel erg gekeken naar de empowerment van bewoners, maar wat we van de begeleidingsgroep hoorden, is dat we ook aandacht moeten besteden aan empowerment van de 'andere kant': de professional. Zij zijn de doelgroep van de publicatie die we maken. Wat is hun rol op het gebied van aardgasvrij wonen en hoe kunnen we hen ondersteunen met onze publicatie?
- Overheden willen eerst graag zelf dingen uitzoeken voordat ze gaan communiceren. De overheid houdt informatie vast totdat ze het zelf 100% zeker weten. Het is misschien intimiderend om als overheid in gesprek te gaan met pioniers in de wijk, omdat zij meer weten. Er is momenteel weinig ruimte om dit samen uit te zoeken. We moeten daarom juist niet alleen bewoners empoweren, maar vooral ook de mensen met wie zij te maken hebben zoals de overheid.

Welk verbindend perspectief kunnen jullie bieden met de publicatie?

Heb oog voor de doelgroep (professionals) die de publicatie ontvangt. Wat zijn de vragen waar zij mee rondlopen? Waarschijnlijk zijn dat deels dezelfde vragen als van de mensen (bewoners) die jullie hebben gesproken. Welk verbindend perspectief kunnen jullie bieden tussen de mensen (zowel professionals als bewoners) die wel en niet met aardgasvrij wonen bezig zijn?

Onderscheid tussen stad en platteland

Wees voorzichtig met het stellen van een onderscheid tussen stad en platteland. Geef liever duidelijke en concrete voorbeelden en uitdrukking aan lokale cultuurverschillen of aan verschillen per woonsituatie.

